

U XXXIV/1.
/a

Magyar és Alföldi Múzeum

Semináriumi könyvtár

Utaltatás: 40 922 Ft.

Másodpeldany

ARCHÆOLOGIAI ÉRTESITŐ.

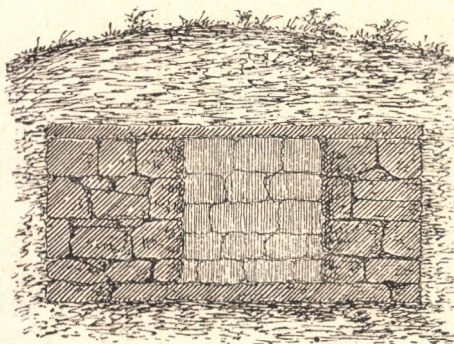
A M. TUD. AKADÉMIA ARCH. BIZOTTSÁGÁNAK
AZ ORSZ. RÉGÉSZETI ^{ÉS} EMB. TÁRSULATNAK
KÖZLÖNYE

SZERKESZTI

Mintsa

HAMPEL JÓZSEF.

ÚJ FOLYAM. V. KÖTET.

A KESZTHELYI KŐKAMARÁNAK ÁTMETSZETE.

BUDAPEST.

KIADJA A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA.

1885.

numismatiqueben 1837-ben mint huszonegy éves tudós kezdte írói pályafutását, melyen egymásután a sassanida érmészetben, az assyriológiába, a semi érmészetben, a classikai érmészetben és archæológiában, végre a francia középkori régészet és érmészetben, valamint sok egyéb ezen szakmákkal összefüggő szakokban tün- tette ki magát, úgy hogy e században senki sem érdemelte meg úgy mint ő az «archéologue universel» nevét.

Eleinte a bibliothèque nationale-nál az érem- és régiséggyűjtemény őre volt, utóbb 1847-ben a híres Clarac utóda lón a Louvre antik osztályában és az 1867-ben és 1878-ban a párisi világkiállításon ő szervezte az «Exposition historique du travail»-t és a műtörténeti kiállítást, mely mindkettő a maga nemében mintaszerű volt. X.

ZEITSCHRIFT DER DEUTSCHEN MORGENLÄNDISCHEN GESELLSCHAFT. 1883 és 1884. XXXVII. és XXXVIII. kötet. Mindkét évfolyamban folytatja Büchler bécsi egyetemi tanár «Asoka-Inschriften» cím alatt az előbbi években megkezdett tanulmányát, mely az Asoka királytól, — kit joggal neveznek a buddhismus Konstantinjának, — fennmaradt feliratokkal és sziklákba vésett edictumokkal foglalkozik. Magától értetik, hogy e tanulmány nem csak az ind philológiára nézve bír nagy fontossággal, hanem különösen még a buddhismus régiségének, institutiói történetének egyik legérdekesebb kútforrását tárja elénk. — Ugyanezen sorba tartoznak Hultsch közleményei is, melyeknek tárgyát szintén ily buddhaista feliratok képezik (*Amarawati-Inschriften* XXXVII. 548. kk. *A buddhaistic sanscrit inscription from Kātā* XXXVII. 546.) Az indogermán népek régiségére vonatkozó tanulmányok a folyóiratokban nincsenek oly rendszerességgel képviselve, mint a hogy benne a sémi epigraphia, palæographia és a sémi régiségtan egyéb ágaival találkozunk. E téren a ZDMG. valóságos repertoriumként szolgál. A jelentésünk tárgyát képező két évfolyam köréből e részben első helyen említjük Müller D. Henrik bécsi egyetemi tanárnak a déli-arab (ugynevezett himjáríta vagy szabæus) epigraphiára vonatkozó terjedelmes és nagy fontosságú közleményeit. Müller ez idő szerint a tudomány ez ágának legjelesebb képviselője; számos, a bécsi cs. Akadémia értekezései között található munkálatai közül a legfontosabb és legbővebb anyagot szolgáltatja a Mordtmannal együtt kiadott munka, mely a bécsi Akadémia *Denkschriften* 1883-iki kötetében látott napvilágot. E tudós egyik tanítványa Langer Sigfrid, az osztrák közoktatási miniszterium és a berlini tud. Akadémia együttes támogatásával 1882-ben Dél-Arábiába utazott, hogy a Halévy József által megtört uton a keleti régiségtudomány e bőven jutalmazó bányájában, a nagy elődök (Fresnel, Halévy stb.) nyomdokait követve, még ismeretlen feliratokat kutasson fel, melyek Délarábia őskorára vonatkozó, még sok tekintetben hiányos ismereteinket kiegészíthetnék. Az ifju tudós nagy buzgósággal látott a reá bízott feladatokhoz és rövid ideig tartott utazása alatt már is az általa felfedezett gazdag anyaggal gyarapíthatta az általa művelt tudományt. Kutatásainak közepette azonban benszülött kísérők által (1882 június havában) meggyilkoltattott. Szerencsére a felfedezett és gyűjtött anyagot időről-időre Müllernek megküldötte vala, ki is azokat «*Sabäische Inschriften*» cím alatt e folyóiratban

(XXXVII. 319—422.) kiadta és megmagyarázta. E terjedelmes dolgozat külön kiadásban is megjelent. Ugyan e sorba tartoznak Müller egyéb közleményei is e folyóiratban; különösen a «*Kritische Beiträge zur südarabischen Epigraphik*» című (XXXVII. 1—19.). Ismeretes dolog, hogy a francia «*Académie des inscriptions et belles lettres*» pár év óta a «*Corpus inscriptionum semiticarum*» című vállalatot indította meg, mely egy külön e célra kirendelt bizottság szerkesztése alatt jelenik meg; a bizottság elnöke és lelke Renan. Utánzásra méltó példát nyújt a bizottság azon eljárása által, hogy azon feliratokat, melyekhez hozzászólni az illető szaktudósoknak még nem volt alkalmuk, mielőtt azokat a Corpusba véglegesen megállapított szöveggel és fordítással beleiktatná, előbb a «*Journal asiatique*»-ban adatja ki, miáltal alkalma nyílik az érdeklődő tudósoknak e fölíratokkal foglalkozni és megvilágosításukhoz hozzájárulni. A francia tiszta, kész, definitív munkát akar csak oly monumentalis kiadványba iktatni, minő a *C. I. S.* Így került az ujabban felfedezett himjáríta feliratoknak egy része a «*Journal asiatique*»-ba, a hol azokat Dezenbourg József és Hartwig próbálták megmagyarázni. E magyarázatokra vonatkoznak Müller «*Kritische Beiträge*»-i. Mellesleg legyen ez összefüggésben megemlítve, hogy a himjáríta epigraphia azokon kívül, amiket Halévy és Langer felfedezéseinek köszön, a legújabb időben csak az utolsó hónapokban ismét tetemes gyarapodásban részesült azon epigraphiai zsákmány által, melyet egy másik ifju osztrák utazó — Glaser — hozott haza Dél-Arábiából. Ez anyag most a párisi Corpus rendelkezésére van bocsátva a gyűjtő által.

Kiváló figyelmet érdemelnek az *aramæus* epigraphia körébe vágó közlemények. Az újabb időben felfedezett sémi feliratok közül legbecsesebbnek mondható az a két nyelvű (palamyren-görög) felirat, melyet Lazarew Abamelek gróf fedezett fel és legelőször de Vogüé gróf tett közzé és értelmezett a mult évi «*Journal asiatique*»-ben (VIII. sorozat, I. kötet): az úgynevezett νόμος παλμυρικός. E felirat egy palmyrai senatus consultumot mutat elénk 137 Kr. u. időből, mely a palmyrai adó- és vámügyet szabályozza. E fontos felirat palmyrai részének magyarázatához Sachau berlini tanár járul hozzá XXVII. 562—572. Palmyrai fölíratokat tárgyal Mordtmann I. H. is (Bemerkungen zu den palmyrenischen Inschriften XXXVIII. 504—89.), kiknek alkalma nyílt a konstantinápolyi *Csinli kiösk*-féle muzeum palmyrai feliratainak rendezése alkalmával a Vogüé palmyrai munkájához számos varianst és javítást kimutatni. A palmyrai feliratokhoz közel állanak azon fölíratok, melyeket *dr. Schroeder Pál* Tyrusból kiindulva a Hauránba tett kirándulása alkalmával tanulmányozott. (Epigraphisches aus Syrien XXXVIII. 530—534.). A syriai területen fenmaradt epigraphikus emlékek ismerete az utóbbi két évben végbe ment tudományos utazások eredményétől nem csekély meggazdagodást várhat. E jelentés tárgyát képező időszakot megelőző évbe tartoznak Sachau felfedezései (a Zebed-féle felirat stb.); csak ezentúl fogjuk bővebben ismertethetni azon felfedezéseket, melyekkel a sémi régiség terén Euting strassburgi tanár gazdagította a tudományt nevezetes expedíciója alkalmával, mely Palmyrától egész Dél-Arábiáig terjedt és melynek egyes eredményei egyéb folyóiratokban vannak közzétéve (különösen figyelemre méltók a tajmai-i feliratok, melyek az islam előtti arabság kulturtörténetére

nézve birnak nagy fontossággal: (Berichte der berliner Akademie der Wissenschaften. 1884. julius). Jelenleg egy fiatal porosz tudós dr. Moritz Bernat utazik Syriában a cs. német archæologiai intézet költségén; ez utazásnak egyes régiségtani eredményei a folyóiratban vannak közölve (XXXVIII. 488—9, Eine nabatäische Inschrift aus Dmêr u. o. 535—542, Syrische Inschriften aus Kar-tên u. o. 543—545, ez utóbbiak szyr-keresztényen körből valók).

A *phœnikiai* régiség, mely ezelőtt a sémi kutatások középpontjában állott, újabb időben a palmyrai, délarab és nabatæus archæologia elől háttérbe szorul. De e téren is tartalmaz a címbe említett folyóirat némi adalékot az utolsó két évből. Euting «*Epigraphisches*» című közleményében (XXXVII. 511—3) a madridi muzeum Harpocrates szobrával és a Brit. Mus.-nak egy Cyprusból származó bronztöredékével foglalkozik.

Az *egyptomi* régiség köréből való Ermann cikke: «*Eine Egyptische Stahnette*» (XXXVII. 440—2), melyben az Adonában (Cilicia) talált egyptomi szobrocskát és a rajta olvasható feliratot közli és magyarázza. Ez emlék Sat-Snufru nevű udvari dajka síremlékeül volt felállítva.

Általános érdekű Beyer kis értekezése: «*Altorientalische Metallurgie*» (XXXVIII. 149—152). A híres jeni numismatikus Stickel cikke: «*Zur orientalischen Sphragistik*» (XXXVII. 435—39) néhány arab és török pecsét és amuletum magyarázásával foglalkozik. Feltűnő, hogy a sémi régiségtudományt a legutolsó időben mozgó hittita kérdés egyáltalán nem vetődött e folyóiratba és nevezetes, hogy Németországban még nem igen bolygatják e kérdést; annak sajtóképeni hazája Anglia, hol vastag könyvekben és folyóirati cikkekben sűrűen foglalkozik vele a tudomány; az utóbbiak közül leginkább a «*Transactions of the Society of biblical Archaeology*», mely folyóiratnak utolsó évfolyamai a hittita kérdés majd csaknem teljes anyagát foglalják magukban.

Goldzieher Ignác.

A PÁRISI «REVUE NUMISMATIQUE» 1885. első negyedévi kötetében következő cikkeket találjuk: «Athénei éremgyűjtemények»; «egy alexandria-troasi aranyérem»; «a Cybele és Atys mythos contorniat érmeken»; «kiadatlan merovingi érmek»; «a montelimari fejedelmek érmészete»; «XIV. és XV-ik Lajos érmelésének története, kiadatlan oklevelek alapján. r.

A «REVUE BELGE DE NUMISMATIQUE» ez évi két első száma sok kisebb-nagyobb közleményt ad, melyek közül az «Apolló Augustus császár érmein» — «a római, merovingi és carlovingi érmészet rendszere» címűeket emeljük ki. A könyvismertetések között a bretzenheimi aranyéremleletre is van hivatkozás, melyet Értesítőnk jelen füzeté bővebben tárgyal. r.

A BERLINI «ZEITSCHRIFT FÜR NUMISMATIK» utolsó kötete gróf Colonna-Walewzski lengyel érmésztől beható tanulmányt hoz a lengyelországi pénzverőhelyekről, Dannenberg pedig két északnémet leletet ír le; vegyesei közt a többször nevezett bretzenheimi lelet tárgyában Friedensburg és P. Joseph között folyik nagyon kicsinyes polémia. r.